

Amerika Birleşik Devletleri'nde Başkanlık Değişimi

ve

ABD-Türkiye İlişkileri

8 Kasım 2016'da yapılan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanlık seçimini, anketlerin ve etkili medya kuruluşlarının tahminlerinin aksine, sürpriz bir şekilde Donald Trump kazandı. Henüz önseçimler sürecinde başkan adaylığı için yarışırken yaptığı aykırı çıkışlar ve söylemler yüzünden kendisine şans dahi verilmeyen Trump, umulanın aksine yoğun bir teveccühle karşılandı. Göçmen ve Müslüman karşıtı açıklamaları ve popülist söylemlerle popülaritesini gittikçe arttırdı. Cumhuriyetçi Parti'nin etkili isimlerinin, medyanın hatta başkan Barack Obama'nın muhalefetine rağmen ilkin Cumhuriyetçi Parti başkan adayı olarak yarışmaya hak kazandı, sonra da başkanlık yarışını kazandı. Seçim programında yer yer ABD'nin müesses nizamına aykırı söylemlerde de bulunan Trump, beyaz Amerikalılarla birlikte, toplumun "dışlanmış kesimleri"nin de desteğini almayı başardı. Diplomatik kaidelerden uzak üslubu onu bir yandan dünya liderleri nezdinde arzu edilmeyen insan konumuna getirirken, öbür taraftan cari sistemden rahatsız olan kimselerin desteğini almasını sağladı.

Gücünün kaynağını yönetim, ekonomi, savunma vb. birçok alanda etkili bir kurumsallaşmadan alan ABD'de seçim sistemi de müesses nizamın istikrarını sağlamak üzere kurgulanmıştır. Böylelikle siyasi sisteminde başka partiler de bulunmasına rağmen yaklaşık iki yüz elli yıllık ABD tarihinde daima iki siyasi akım -Cumhuriyetçiler ile Demokratlar- etkin olmuştur. Bu iki parti mensupları ideolojik yakınlıktan ziyade çıkar birlikteliği etrafında örgütlenmişlerdir. Eskiden tek bir çatı altında bulunan iki ana siyasi akım arasındaki bölünme 1850'li yıllarda kölelik yanlısı Güneyli Demokratlara karşı, çıkarları gereği kölelik karşıtı Kuzeyli Demokratların partiden ayrılarak Cumhuriyetçi Parti'yi kurmasıyla gerçekleşmiştir. Sonraki yıllarda meydana gelen Kuzey-Güney iç savaşını Kuzeylilerin kazanmasıyla ABD'nin mevcut siyasi düzeni büyük ölçüde oluşmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde başkanlık iki parti arasında sırayla el değiştirmiştir. Birbirlerinin politikalarına tepki olarak gerçekleşen bu değişimlerde Demokratlar genelde ılımlı ve içe dönük bir imaj oluşturmaya çalışırken Cumhuriyetçiler, saldırgan ve yayılcı bir görüntü sergilemiştir. 11 Eylül sonrası, Cumhuriyetçi George W. Bush döneminde yaşanan Afganistan ve Irak işgalleri bunun somut örnekleridir. Öte yandan 2008'de görevi

devralan Obama'nın oluşturmaya çalıştığı ılımlı ABD imajı ise Demokratların genel karakteristik yapısına örnektir.

ABD'da başkan değişimlerinin en ciddi etkisi iç politikada görülmektedir. Dış politikada ise mevcut sistemin kemikleşmiş yapısından dolayı başkanların tercihleri, ideolojileri dış politikaya minimum düzeyde etki etmektedir. Bu bağlamda baktığımız zaman Cumhuriyetçilerin yaptığı işgaller ve Demokratların bu duruma tepkiselliği ile beraber işgalleri sürdürmeleri bu politikanın devamlılığının işaretidir. Amerikan sistemi o kadar güçlüdür ki hangi başkan seçilirse seçilsin o sistemin içine entegre olur. Asıl olan sistemdir, başkanlar ise sistemin görünen yüzüdür.

2016 başkanlık seçimleri Amerikan rejiminin ve mevcut politikalarının ilk defa yüksek sesle sorgulandığı bir seçim olmuştur. Trump seçim sürecinde, selefi Obama'nın bütün iç ve dış politikalarını eleştirmiştir. Bu durum iki büyük parti arasındaki tarihsel ayrılıkların eskiye nazaran daha da büyüdüğüne işaret etmektedir. ABD derinlerde, etkisi yüzeyde muhtemelen yıllar sonra hissedilecek büyük depremler yaşamaktadır. Seçim döneminde yaşananlar ve hatta seçimlerin sonuçlanmasından sonra Obama yönetimi tarafından yapılan bazı hamleler bu iç çekişmelerin artçı sarsıntılarıdır. Böyle bir süreçten Trump karakterinde birisinin galip çıkması birçok açıdan önemlidir.

Trump sistemin görünen yüzü olarak, sisteme ve ABD'nin içinden geçtiği döneme en uygun profildir. Zira yaptığı söylemlerden yola çıkılacak olursa Trump dünyadaki -İsrail hariç- bütün güçleri tedirgin etmiştir. Yerel, bölgesel veya küresel hangi düzeyde politika belirliyor olursa olsun tüm taraflar ne olacağına dair endişeli ve bir o kadar da tedbirli bir bekleyiş içerisine girmiştir. Uluslararası örgütlerle ilişkiler açısından NATO ve Avrupa Birliği hakkındaki açıklamaları; bölgesel veya küresel güçler olarak Türkiye, İran, Rusya ve Çin hakkındaki söylemleri; öbür taraftan Suriye ve Irak ile ilişkilere ve uluslararası ticari antlaşmalara dair ifadeleri karmaşık ve tutarsız zannedilebilir. Bu ve benzeri söylemlere bir bütün olarak bakıldığında, gerek seçim sürecinde gerekse sonuçların belli olmasından günümüze kadar yaşananlarla birlikte düşünüldüğünde tutarsızlığın aksine bir arayışın dışı vurumu olarak görünmektedir. Bu arayış küresel politikada meydana gelen köklü değişiklikler ve ABD'nin sahip olduğu dış politika araçları ile alakalıdır. Bir anlamda ABD'nin içinde bulunduğu durum "fetret devri öncesi dönem" olarak ifade edilebilir.

ABD kısa, orta ve uzun vadeli planlara sahiptir fakat birçok noktada planlarını uygulayacak araçlarını kaybetmiştir ya da kaybetmek üzeredir. 2011 yılından bu yana devam eden Suriye iç savaşındaki tutumu ABD'nin araçlarının birçoğunu ve etkinliğini

kaybetmesine sebep olmuştur. Uzun yıllar süren işgaller ABD’yi yormuştur, bununla birlikte ne kadar istese de işgallere son verip askerlerini geri çekememektedir. İşgal altındaki topraklarda ABD’ya duyulan nefret, sönmek bir yana -15 Temmuz sonrası Türkiye de dâhil-gittikçe alevlenmektedir. ABD bu durumdan bir atılım yaparak kurtulmak için arayış içerisinde. Bu yüzden siyasi sisteminin tarafları arasındaki görüş ayrılıkları tarihte hiç olmadığı kadar dünya gündemine malzeme olmaktadır.

Tek kutuplu dünya sisteminin daha yüksek sesle sorgulandığı günümüzde yaşanan uluslararası gelişmeler birtakım değişimleri kaçınılmaz kılmaktadır. Çin’in yükselen ekonomisi, Rusya’nın eski Sovyet coğrafyasında varlık göstermesi, Türkiye ve İran gibi bölgesel güçlerin dış politika alanlarını genişletmesi ABD hâkimiyetindeki tek kutuplu sistemi zorlamaktadır. Yirminci yüzyılda yaşanan iki büyük savaş ABD’nin süper güç olarak doğmasını sağlamış, Soğuk Savaş’ın ABD önderliğindeki bloğun galibiyetiyle sonuçlanması bu yüzyılı Amerikan yüzyılı haline getirmişti. Sovyet öcülüğündeki doğu bloğunun dağılması ABD’ya geniş bir hareket alanı sağlamış ve ABD de bu alanı olabildiğince kullanmıştı. Bugün ise ABD bunu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Yirmi birinci yüzyıl dünya için, en çok da ABD için öngörülemeyen sürprizlerle doludur. Bu tablo karşısında bütün güçler mevzi almakta ve kendilerini olası kırılma anlarına hazırlamaktadır.

Bu değişimin ABD’ya yansımaları resmi hiçbir görevde bulunmamış Trump’ın başkan seçilmesi olmuştur. Trump’ın seçilmesi değişim sürecini tetikleyen değil, aksine değişim sürecinden etkilenen bir yapının tezahürüdür. ABD’nin yeni yönetimi bu döneme liderlik etmeye, değişiklikleri istediği yöne kanalize etmeye çalışacaktır. ABD Trump’ı başkan seçmekle, konjonktürün kaygan zeminine karşı elini güçlendirmek istemiştir. Zira dünya kamuoyu Trump’ın “kendine özgü” üslubundan dolayı ABD’nin muhtemel politikalarını kestirememekte, böylelikle olası her hamleye hazır hale getirilmektedir. ABD politikalarının tahmin edilmesi zor bir profil çizmek suretiyle elini rahatlatacak bir manevra alanı oluşturmaya çalışmaktadır. Yine de seçim sürecinde ve başkanlığı kazanmasından sonra Trump’ın ve kabinesine aldığı kişilerin geçmiş demeçlerine ve basına verdikleri mülakatlarına dayanarak bazı öngörülerde bulunulabilir.

Trump Döneminde Muhtemel ABD-Türkiye İlişkileri

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerde eşit öneme sahip iki ana hareket noktası bulunmaktadır. Bunlardan birisi 15 Temmuz 2016’da kanlı bir darbe girişiminde bulunan FETÖ’nün lideri Fetullah Gülen’in Türkiye’ye iadesidir. Diğeri ise Suriye’nin kuzeyinde, Türkiye sınırında doğu-batı ekseninde, özerk bir yönetim kurmaya çalışan Demokratik Birlik

Partisi (Partiya Yekîtiya Demokrat-PYD) ile onun silahlı kanadı Halk Savunma Birlikleri (Yekîneyên Parastina Gel-YPG)'ne ABD tarafından destek verilmesidir.

15 Temmuz kanlı darbe girişiminin ilk saatlerinde Türkiye kamuoyunda oluşan kanaat FETÖ'nün ordu içindeki uzantıları ile Türkiye hükümetini devirip yönetime el koymaya çalışması yönünde olmuştur. Halkın iradesine sahip çıkması sonucu akim kalan darbe girişiminin akabinde yapılan operasyonlar ile elde edilen bilgiler halkta oluşan kanaati pekiştirmiştir. Bir kısım hükümet yetkilisinin, darbe girişiminin arkasındaki güçleri işaret edip ABD'nin ismini zikretmesi halkın ABD'ye öfkesinin artmasına sebep olmuştur. Trump'ın ulusal güvenlik danışmanı Mike L. Flynn internete düşen bir videosunda, Türkiye'de darbe girişiminin olduğu saatlerde bir programda konuşma yaparken "Darbe tabî ki alkışlanmaya değer bir harekettir." demiştir. CIA başkanı seçilen Mike Pompeo da darbe girişiminin başarısız olduğunun anlaşılmasından sonra tweet atarak Türkiye halkını ve hükümetini öven İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif'e twitter üzerinden şu cevabı vermiştir: "İran da Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın hükümeti kadar demokratik... Her ikisi de İslamcı totaliter bir diktatörlük."

Başta Cumhurbaşkanı Erdoğan olmak üzere, devlet yetkililerinin Gülen'in iadesini talep etmesi üzerine ABD'nin sergilediği tutum zaten gergin olan ilişkileri iyice çıkmaza sokmuştur. ABD, Türkiye halkında oluşan öfke dalgasını erken fark etmiş, bunun önünü almak üzere dışişleri bakanı John Kerry yerine, Erdoğan'la iyi ilişkilere sahip başkan yardımcısı Joe Biden'ı göndermiştir. Yapılan girişimler Türkiye'nin haklı taleplerinin karşılanması yerine sorunun sürüncemede bırakılması ile sonuçlanmıştır.

Obama yönetiminden Trump'a miras kalan Gülen'in iadesi meselesi yeni yönetimi oldukça zorlayacaktır. Darbe destekçisi Mike Flynn seçimlerden sonra yayımlanan bir makalesinde ise Gülen'i "Türkiye'nin Usame bin Laden'i" olarak ifade etmiştir. Aynı makalesinde Müslüman Kardeşler (İhvan) teşkilatının kurucusu Hasan el-Benna ile ideologu Seyyid Kutub'u Gülen'e benzetmesi ABD'nin başka hesapları bulunduğunu göstermektedir. Zira Türkiye yönetiminin, özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, İhvan ile iyi ilişkileri bulunduğu bilinmektedir. Mısır'da İhvan mensubu Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye yapılan askeri darbe Türkiye tarafından çok sert biçimde kınanmış, dünyanın çifte standart uyguladığı defalarca dile getirilmiştir. Trump ise darbe girişimiyle alakalı Erdoğan güçlü bir lider, ABD Erdoğan ile tartışmayı bırakmalı ve istediği teröristi iade etmelidir. Türk dostlarını Erdoğan'ın haklı olduğunu söylüyorlar. 15 Temmuz darbe girişimi Erdoğan sayesinde atlatıldı." demişti. Türkiye'deki insan hakları meseleleri ile alakalı bir soruya ise "Bence

başkalarına nutuk atma hakkımız yok. Ülkemizde olup bitenlere bir baksanıza! Birileri polis memurlarını soğukkanlılıkla vururken, nasıl başkalarına ders verebiliriz ki?” diye cevap vermişti. Ancak Gülen’in iadesi ile alakalı bir şey söylemedi. Öte yandan ABD Adalet Bakanlığının, Türkiye tarafından gönderilen FETÖ ile ilgili dosyaları henüz mahkemeye iletmemiş olması sorunun hukuki olmayan, başkanlık/siyaset üstü farklı boyutları olduğuna işaret etmektedir. Bu açıdan Trump yönetiminin FETÖ konusunda nasıl bir politika izleyebileceği belirsizliğini korumaktadır.

Bir diğer sorunlu konu olan PYD/YPG konusunda ise ABD’nin tutumu Gülen konusuna göre daha belirgin görünmektedir. Suriye İç Savaşı’nın başladığı 2011 yılından bu yana ABD birçok konuda Türkiye’yi yüzüstü bırakmıştır. Savaşın henüz başlarında Esad’ın gitmesi gerektiğini dile getiren Obama yönetimi Türkiye’yi Suriye sorununa çekmeye, İncirlik üssünü uluslararası koalisyonun kullanımına açmaya zorlamıştır. Türkiye buna bir müddet dirense de sonra fikir değiştirip Suriye İç Savaşına müdahil olmaya başlamıştır. Türkiye’nin soruna müdahil olmaya başlamasıyla birlikte Amerikan yönetimi kademeli bir şekilde geri plana çekilmeye ve Türkiye’yi yalnız başına bırakmaya başlamıştır. ABD’nin bu politikası öyle bir noktaya ulaşmıştır ki Obama yönetiminin belirlediği birçok kırmızı çizgi aşılmasına rağmen herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Esad yönetiminin kimyasal silah kullanması bile ABD öncülüğündeki uluslararası toplumu harekete geçirmemiş, Türkiye’ye İncirlik üssünün açılması karşılığında verilen sözler tutulmamıştır. Aksine Obama yönetimi tarafından, Türkiye’nin güvenlik riskinin artmasına sebebiyet veren politikalar izlenmiş, DEAŞ tehdidine karşı Suriye’de -Türkiye için başka bir güvenlik tehdidi olan- PYD desteklenmiştir.

Yeni Amerikan yönetimi Suriye meselesinde öncelikli tehdit olarak DEAŞ’ı görmektedir. DEAŞ’la savaşında, Suriye sahasında PYD öncülüğünde, Batı yanlısı seküler güçlerden oluşan Suriye Demokratik Güçleri’ni (SDG) müttefik olarak kabul etmektedir. Dışişleri bakanı adayı Rex Tillerson, Senato Dış İlişkiler Komisyonu’nda yaptığı konuşmada, Rakka operasyonunda PYD/YPG ile işbirliğine devam edileceği mesajını vermiştir. Öte yandan Trump da “Kürt güçlere hayranım” demek suretiyle ABD’nin mevcut tutumunu sürdüreceği izlenimi bırakmıştır. Trump ayrıca Türkiye ile PYD’yi bir noktada birleştirebileceğine inandığını ifade etmektedir. Bu yaklaşım Türkiye’nin siyasi ve sosyolojik atmosferini yanlış okumaktan kaynaklanmaktadır. Zira Türkiye 15 Temmuz darbe girişimi tecrübesinden ve “Batılı dostlarının” darbeye karşı ikircikli tutumundan büyük bir ders almıştır.

İçinde bulunduğumuz süreçte Türkiye dış ve güvenlik politikası konusunda, Cumhuriyet tarihinde hiç olmadığı kadar bağımsız hareket etmektedir. “Terörle mücadelede” yalnız bırakıldığını düşünmektedir. PYD’nin Kuzey Suriye’deki varlığını kendisi için varoluşsal bir tehdit ve hayati çıkarlarıyla doğrudan alakalı görmektedir. Bu açıdan Suriye’nin kuzeyine fiziki olarak müdahil olmakla bu konudaki kararlılığını göstermiştir. Trump yönetiminin DEAŞ’a karşı mücadelesinde Türkiye ile PYD arasında tercih yapması ABD için samimiyet testi olacaktır. Nitekim Trump’ın söz konusu açıklamasından sonra bazı Türk yetkililer, Türkiye’nin bunu kabul etmeyeceğini açık bir şekilde ifade etmişlerdir.

Trump Döneminde Muhtemel ABD-Rusya ilişkileri ve Türkiye’ye Yansımaları

Obama döneminden miras kalan sorunlu konulardan birisi de Rusya ile ilişkilerdir. Obama döneminde ABD’nin izlediği dış politikanın küresel dengelerde boşluk yarattığı, bunun da Rusya’nın yeniden yükselen bir küresel aktör haline gelmesine yol açtığı iddiaları dile getirilmektedir. Son dönemde gündeme gelen başkanlık seçimlerine Rus müdahalesi iddiaları, bu iddialarla alakalı olarak 35 Rus diplomatın “persona non grata - istenmeyen adam” ilan edilerek sınır dışı edilmeleri ilişkileri germiştir. Ayrıca, NATO’nun Avrupa’da yığınak yapması, buna karşılık Rusya’nın, Baltık Denizi kıyısındaki kara bağlantısı olmayan Kaliningrad’a, nükleer başlık takılabilen yaklaşık 750 km menzilli İskender füzeleri yerleştirmesi gerilimin dozunu arttırmıştır. Suriye’de Obama yönetimi denklem dışı tutularak, Türkiye, İran ve Rusya’nın girişimiyle ateşkes ilan edilmiş; soruna kalıcı çözüm bulmak için 23 Ocak’ta Astana’da yapılacak görüşmelere Obama yönetimi davet edilmemiş, Trump yönetimi davet edilmiştir.

Tillerson’ın Trump tarafından dışişleri bakanı adayı olarak belirlenmesi yeni yönetimin Rusya ile ilişkilerine dair önemli ipuçları barındırmaktadır. Tillerson Rusya tarafından 2013 yılında verilen Dostluk Nişanı’na sahiptir. Tillerson’ın eski CEO’su olduğu ExxonMobil enerji şirketinin, Rus enerji şirketi Rosneft ile ortak yatırımları bulunmaktadır. “Rusya ile ilişkilerimizde çok dikkatli olmalıyız, ABD’nin çıkarları için tehlike arz ediyor” demekle birlikte Rusya’ya uygulanan yaptırımların Amerikan iş dünyasına ve ticari çıkarlarına zarar verdiğini, güçlü araçlar oldukları için doğru kullanılması gerektiğini düşündüğü için yaptırımlara karşı olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda Kırım’ın ilhakı sonrası Rusya’ya uygulanan yaptırımlara karşı çıktığı iddia edilmektedir.

Dışişleri bakanlığına Tillerson’ın aday gösterilmesi ABD’nin dış politika hedeflerinde olmasa bile en azından yöntem düzeyinde revizyona gideceğinin işaretidir. ABD’nin

müstakbel dışişleri bakanı ABD ile Rusya'nın değerler sisteminin farklı olduğunu, ancak diyalogun kritik önem taşıdığını belirtmektedir. Aynı zamanda dışişleri bakanı adayının Rusya ve Putin ile iyi ilişkiler içinde olması diyalog kanallarının açık olacağını göstermektedir.

Yeni ABD-Rusya diyalogunda kritik başlıklar olarak masada Suriye sorunu, NATO'nun Avrupa'da artan varlığı, Ukrayna sorunu, Kırım'ın ilhaki ve bu yüzden Rusya'ya uygulanan yaptırımlar gibi konular bulunmaktadır. Seçim sürecinde Trump, Putin'den birçok defa övgüyle bahsetmiştir. Putin'in 35 Rus diplomatın sınır dışı edilmesine, beklenenin aksine reaksiyon vererek yeni yönetimin tavrını göreceğini ifade etmesi üzerine sosyal medya hesabından Putin'in çok zeki olduğunu ifade eden bir paylaşımında bulunmuştur. Yaptırımlar konusunda, "İyi geçinirseniz ve Rusya bize gerçekten yardımcı olursa neden iyi şeyler yapan birisine yaptırım uygulayasınız" diyerek yaptırımları müzakere edebileceğinin sinyallerini vermiştir. Bu ve benzeri tablolar Trump döneminde ABD'nin Rusya ile ilişkileri yumuşatma isteğinde kararlı olduğunu göstermektedir.

ABD ile Rusya arasında Ukrayna-Kırım hattında, yaptırımlar konusunda görülecek bir yakınlaşma, Suriye'de Rusya ile yaklaşan Türkiye'nin aleyhine bazı sonuçlar doğurabilecektir. Rusya'nın Suriye'de olası bir tavır değişikliği, mesela İran ve rejim ile ilişkilerine rağmen ABD'ye yaklaşması aleyhine birtakım sonuçlar ortaya çıkarabilecektir. ABD-Rusya ilişkileri kazan-kazan formülüne uygun yürümek durumundadır. Aksi durumda Rusya ABD'nin olası yeni yaptırımlarına karşı hamlelere girişecektir. Putin yönetiminin - bozuk ekonomisine rağmen- olası gerginlik durumunda geri adım atması pek mümkün gözükmemektedir. Türkiye açısından asıl önemli konu Suriye meselesidir. Türkiye, Suriye sorununu en kısa yoldan barışla çözmek zorundadır. Suriye'de çatışmalı bir şekilde geçen her an ilk başta Türkiye'nin aleyhine işlemektedir. Aksi takdirde, sorunun büyümesi durumunda Türkiye maddi-manevi neredeyse bütün kaynaklarını Suriye sorununa aktarmak durumunda kalacaktır ki bu da hâlihazırda kırılgan bir dönemden geçen Türkiye ekonomisi için yapısal problemler doğurabilecektir. Türkiye mevcut politikasını sürdürmek suretiyle, düşük bir ihtimalle, sorunu kendisi açısından başarı sayılabilecek bir şekilde çöze bile bu başarı "Pirus Zaferi"ne dönüşecektir.

Suriye meselesinde Tillerson, Türkiye'nin çok eski bir NATO müttefiki olduğunu ve Türkiye ile tekrar çalışmak gerektiğini ifade etmektedir. Türkiye'nin Rusya'ya yaklaşmasının ABD'nin eksikliğinden kaynaklı olduğunu, Rusya'nın Türkiye'nin kalıcı müttefiki olmadığını belirtmektedir. Ayrıca, ABD'nin bölgedeki geleneksel müttefikleri ve

dostlarıyla tekrar çalışmanın ve ABD'nin bir planı olduğuna onları ikna etmenin öneminden bahsetmektedir. Türkiye'nin yeni süreci Suriye Savaşı'nı olabilecek en kısa sürede sonlandırmak adına iyi değerlendirmesi gerekmektedir.

Öte yandan NATO bağlamında yaşanan ABD-Rusya gerilimi Türkiye açısından birtakım riskler barındırmaktadır. Türkiye'nin tek yönlü bir dış politika izlemesi jeopolitik konumundan dolayı mümkün değildir. Türkiye'nin çok yönlü dış politika izlemesi ise müttefik ya da yakın ilişki içinde olduğu ülkeler arasında barış ortamının olması ile mümkündür. Bu açıdan NATO eksenli bir gerilim uluslararası antlaşmalar gereği Türkiye'yi Batı ekseninde hareket etmeye mecbur bırakacak ya da Batı ekseninden kesin bir kopuş sonucunu doğuracaktır. Türkiye tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğu güvenilir ülkelerle kendi eksenini oluşturmadığı müddetçe bu tarz sıkıntılar ve tehditlerle karşılaşacaktır. Nitekim Amerikan Ulusal İstihbarat Ajansı tarafından hazırlanan bir raporda "Türkiye'nin gitgide daha bağımsız ve çok yönelimli hale gelen dış politikası ve ülkedeki demokratik olmayan dürtüleri en azından orta vadede, Avrupa'daki dağılma akımlarını artıracak. Bu durum, NATO'nun uyumu ve NATO-AB işbirliği karşısında bir tehdit oluşturacak." denilmektedir.

Trump Döneminde Muhtemel ABD-Asya/Pasifik İlişkileri ve Türkiye'ye Yansımaları

2010 yılında yayımlanan Amerikan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine duyduğu ilginin gerekçelerini açıklamaktadır. Belgeye göre ABD, II. Dünya Savaşı'nın ardından olduğu gibi, yirmi birinci yüzyılda da yeni dünya düzeninin oluşumuna liderlik etmek istemektedir. Dünya düzeyinde en hızlı ekonomik gelişme gösteren ülkeler Asya kıtasında bulunmaktadır. Demokratların başkan adayı Hillary Clinton'ın, dışişleri bakanı iken, Kasım 2011'de Foreign Policy Dergisi'nde yayımlanan bir makalesine göre, Asya'nın gelişim ve dinamizmini kontrol altına almak ABD'nin ekonomik ve stratejik çıkarlarının odağına yerleştirilmiştir.¹

ABD'nin bölgeye dönük en kapsamlı dış politika araçlarından birisi olan Trans Pasifik Ortaklık Antlaşması (TPP) ABD'nin hedeflerine uygun olarak 2015 yılında imzalanmıştır. Çin'i dışarıda tutan antlaşma, dünya ekonomisinin %40'ını temsil eden Pasifik kıyısındaki 12 ülke² arasında ticari sınırların kaldırılmasını ve serbest ticaretin kolaylaştırılmasını

¹ <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> 18/01/2017

² Bu ülkeler; ABD, Japonya, Meksika, Kanada, Avustralya, Malezya, Peru, Vietnam, Şili, Brunei, Singapur, Yeni Zelanda'dır.

öngörmektedir. Ayrıca, uluslararası ticarete ilişkin genel ilke ve kuralları belirlemekte ve ilk defa bir uluslararası antlaşma işçilerin haklarının ve çevrenin korunmasına ilişkin yaptırım gücü olan standartlar içermektedir. Trump bu antlaşmayı ABD için potansiyel felaket olarak görmekte ve ABD'yi antlaşmadan çekeceğini söylemektedir. Bunun yerine, "ABD'nin kıyılarına istihdam getirecek daha adil ve çift taraflı ticaret anlaşmaları müzakere edeceğini" ifade etmektedir. Türkiye'nin TPP üyesi ülkelere ihracatı 10 milyar dolar dolaylarındayken, bu ülkelerden ithalatı 20 milyar dolar civarındadır. Antlaşmanın yürürlüğe girmesi ile birlikte taraf ülkelerin kendi aralarında ticaret hacmi artacağı için Türkiye bu ülkelerde pazar kaybı yaşayacaktır.

ABD'nin Asya-Pasifik bölgesi ile ilişkilerinin odak noktasında Çin bulunmaktadır. Çin dünyanın ABD'den sonra ikinci büyük ekonomisi ve en büyük ihracatçısı olarak kabul edilmekte, ekonomisi çok hızlı bir şekilde büyümektedir. Böyle devam ederse Çin'in 2030 yılında dünyanın en büyük ekonomisi olması beklenmektedir. Trump Çin ile yapılan ticaretin ABD'nin zararına olduğunu düşünmektedir. Çin ile ticaretin de daha eşitlikçi olmasını sağlayacak bazı adımlar atılmasını istemektedir. Bu adımlar içerisinde iç piyasada üretimi artırmak ve yeni istihdam alanları açmak için ithal ürünlerde vergileri arttırmak gibi bazı önlemler bulunmaktadır. Trump'ın bu adımları atması yani ekonomik anlamda bir yerleşmeye yönelmesi, Amerikan ürünlerinin ucuz Çin üretimi ve kaliteli Alman üretimi karşısında tutunamaması sonucunu doğurabilecektir. Ayrıca Amerikan sisteminin sac ayaklarından sermaye gruplarında tepkiye ve rahatsızlığa sebep olacaktır.

İki ülke arasındaki asıl gerilim ise Trump'ın, Çin'in kendisinin bir eyaleti olarak gördüğü Tayvan'ın Cumhurbaşkanı ile doğrudan telefon görüşmesi yapması ile ortaya çıkmıştır. Bu görüşme ABD'nin 1979'da Pekin'in "Tek Çin" politikasını kabul edip Tayvan ile resmi ilişkileri kesmesinden bu yana yaptığı ilk girişimdir. Trump "Tek Çin" politikası dâhil birçok konunun Çin ile pazarlık masasına yatırılabilceğini, çözüm için Pekin'in para politikaları ve uluslararası ticaret konusundaki tavırlarının belirleyici olacağını ifade etmiştir.

ABD'nin bu tavrı Çin tarafından şiddetli bir şekilde protesto edilmiş, dışişleri bakanlığı tarafından "dünyada tek Çin var" şeklinde özetlenebilecek bir açıklama yapılmıştır. Çin'in resmi yayın organı China Daily'nin başyazısında "Trump, Beyaz Saray'ı devraldıktan sonra da ikili ilişkilere vereceği zararı umursamadan Tayvan üzerinden Tek Çin Politikasına yönelik provokatif hamlelerini sürdürürse Pekin'in ona karşı acımasız olmaktan başka çaresi kalmayacaktır." denilmiştir. Yakın zamanda döviz baskısından kurtulmak için Türkiye ile Çin

arasındaki ticarete milli paraların oranını artırmaya yönelik girişimler olduğu hatırlanırsa Çin'in ABD eksenine girmesinin Türkiye'ye de yansımaları olacaktır. Türkiye yönetiminde uğraştığı gibi ekonomide de bağımsızlığını sağlamanın yollarını aramak durumundadır.

Trump Döneminde ABD'nin Muhtemel Irak-Suriye Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları

Trump ve ekibi Suriye ve Irak politikalarının başına DEAŞ ile mücadeleyi koymuştur. Ancak bu mücadelenin hangi araçlarla ne şekilde yapılacağına dair fikir birliği oluşmamıştır. Zira bir yandan Türkiye ile çalışmanın gerekliliğinden bahsedilirken öbür taraftan Türkiye'nin tehdit olarak gördüğü PYD ile ilişkilerin artarak devam ettirilmesi çelişkili bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Trump seçim döneminde yaptığı bazı açıklamalarda da belirsiz bir profil çizmiştir. DEAŞ'la alakalı "biz de onlardan kurtulmak istiyoruz, Rusya da... Bırakalım onlar bunun icabına baksın", sözlerinin gerçeklik payının ne olduğu önümüzdeki günlerde görülecektir. Trump bir taraftan Obama'nın Suriye ve Irak politikasını pasiflikle suçlarken, öbür taraftan Rusya'ya daha fazla alan açma sonucunu doğuracak politikalar izlemesi zor olacaktır.

DEAŞ'la mücadelede ABD ile Rusya'nın birlikte hareket etmesi ABD'yi Suriye rejiminin "doğal müttefik"i haline getirecektir. Nitekim Suriye rejimi başkanı Beşşar Esad da Portekiz devlet televizyonuna verdiği röportajda Trump eğer sözünü tutarsa tıpkı İran gibi, Rusya gibi doğal müttefikimiz olur, demiştir. Esad'ı yeterince sevmediğini ifade eden Trump ancak Şam rejiminin güçlendiği takdirde ülkede iç savaşın körüklediği kaos ortamının durulabileceğini ve ABD'ye yönelik tehditlerin azalabileceğini öne sürmüştür. Trump ayrıca, "Rusya şu an Suriye ile işbirliği içerisinde. Bir de Suriye ile birlik içerisinde olduğu için daha güçlenen İran var. Suriye'ye karşı muhalifleri destekliyoruz ama onların kim olduğu hakkında fikrimiz yok. Eğer ABD Esad'a saldırırsa kendimizi Rusya'yla, Suriye'yle savaşırken bulacağız." demiştir.

Obama ve Clinton döneminde ABD dış politikasında silahlı veya silahsız hükümet-dışı unsurlarla işbirliği geliştirerek hareket etmiş, Batı dışındaki dünyada, hükümetleri genellikle göz ardı etmiştir. Trump ve ekibi döneminde ise ABD'nin tekrardan devlet ve hükümetleri önceleyen bir dış politika anlayışı benimsemesi beklenmektedir. Trump ve dışişleri bakanı adayı Tillerson ülkelerin yönetim biçiminden ziyade yönetimin istikrar sağlayıp sağlamadığı ile ilgilenmektedir. Güçlü liderleri destekleyen Trump, dünyanın Saddam ve Kaddafi varken daha iyi bir yer olduğunu, "Ortadoğu"daki istikrarsızlıkların temel sebebinin ABD'nin yanlış

politikaları olduğunu düşünmektedir. Ona göre Cumhuriyetçilerin 2003'te Irak'a girmesi yanlış olduğu gibi, Demokratların hesapsız bir biçimde askerlerini çekmesi de yanlıştır. Yeni yönetimin istikrarı her şeyin üstünde tutan bu yaklaşımı savaştan bıkan halk nezdinde karşılık bulabilir. Türkiye'nin Suriye politikasını revize etmesi, barışın sağlanması ve korunması adına Suriye ve Irak özelinde Müslüman halklar için faydalı olacaktır.

Irak konusunda da birinci öncelik olarak DEAŞ'la mücadele öne sürülmekle birlikte Trump, Irak'ı İran'ın yayılmasının önüne geçmek için mücadele alanı olarak görecektir. ABD İran'ın doğal sınırlarına ulaştığını ve yerini bilmesi gerektiğini düşünmektedir. ABD Suriye'ye nazaran, Irak'ta İran'ı dengelemek için daha fazla söz sahibidir. Trump, Obama döneminde İran ile P5+1 ülkeleri ile imzalanan nükleer barış antlaşmasını çöpe atacağını söylemiştir. Ona göre İran'ın bölgede güçlenmesinin sebebi Obama yönetimidir. Bu bağlamda özellikle Irak topraklarında ABD-İran arasında gerilim yaşanması pek kuvvetle muhtemeldir. Fakat ABD'nin İran ve Rusya ile ikili ilişkilerinde bu iki ülkenin Suriye'de ittifak içinde olduğunu gözetmesi gerekecektir. Bu noktada ABD'nin Türkiye'ye duyduğu ihtiyaç artacaktır. Türkiye'nin bölgenin maslahatını ve tarihsel sorumluluklarını göz önüne alarak, güvenlik tehditlerini ihmal etmeden, Suriye ve Irak coğrafyasında yaşanan her gelişmeyi kalıcı barışı tesis etmek için kullanması elzem hale gelmektedir.

Olası ABD-İran geriliminin bir başka yansıması İsrail ile ilişkilerde kendini gösterecektir. İsrail nükleer barış antlaşmasına başından beri karşı çıkmıştır ve İran'a karşı radikal olunması taraftarıdır. Trump önseçim sürecinden itibaren kuvvetli bir İsrail destekçisi profil çizmiş hatta ABD'nin İsrail büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıyacağını vaat etmiş, görev değişiminin arifesinde, vaadini unutmadığını vurgulamıştır. Trump'ın söz konusu vaadini yerine getirmesi bölgenin barışına katkı sağlamayacak aksine gerilimi arttıracaktır. ABD kongresinden geçen "Terörizmin Sponsorlarına Karşı Adalet Yasası" (Justice Against Sponsors of Terrorism Act-JASTA) ile zaten gerilmiş halde bulunan ABD-Körfez ülkeleri arasındaki ilişkiler, Trump'ın "siyasi yerelleşme" olarak uygulayacağı Kudüs politikasıyla daha gergin bir hal alacaktır.

Trump, BM Güvenlik Konseyi'nde İsrail aleyhine karar alınmasına tepki olarak "BM konusuna gelecek olursak, 20 Ocak'tan sonra her şey farklı olacak." demiştir. Ayrıca BM büyükelçiliğine İsrail'in güçlü destekçisi olarak tanımlanan Güney Carolina Valisi Nikki Haley'i atamıştır. Haley, İsrail'i boykot etme, yok etme çabalarını durdurmak için Güney Carolina Valisi olarak bir kanun tasarısı imzalamıştır. Dışişleri bakanı adayı Tillerson da

BM'nin İsrail karşıtı kararına karşı çıkararak, "İsrail bizim bölgedeki en önemli müttefikimiz ve ortağımız." demiştir.

Obama yönetiminin giderayak neden İsrail karşıtı görüldüğünü anlamak zor olmakla birlikte İsrail Cumhurbaşkanı Revuen Rivlin'in açıklamaları ABD-İsrail ilişkilerinin konjonktürel şartlardan ve başkan değişimlerinden olumsuz etkilenmediğinin ispatıdır: "Barack Obama, 8 yıl süren başkanlık görevi boyunca askeri alan başta olmak üzere İsrail'e destek vermek için çalıştı."

Genel Bir Değerlendirme

Dünya dengelerinin hareketlendiği, yeni jeopolitik ve jeoekonomik güç merkezlerinin ortaya çıktığı bir zaman diliminden geçmekteyiz. Statüko sorgulanıp dünyada yeni bir düzen tesis edilirken tüm taraflar kendi politikalarını belirlemekte ve bu süreci en kârlı bir şekilde sonlandırmak hedefindedirler. Böyle bir zaman diliminde gerçekleştirilen başkanlık değişimi Amerikan müesses nizamının da sorgulandığı bir durum ortaya çıkarmıştır.

Mevzubahis sorgulama bizzat Amerikan iç dengeleri tarafından yapılmakta ve küresel siyasete konu olmaktadır. ABD gündemlerinin BM gündemini belirlediği dönemden, BM gündemini ABD gündemini belirlediği dönemlere geçilmiştir. Kalıcı olması beklenmemekle birlikte bu durum Amerikan iç çekişmelerinin yansımaları olarak önem arz etmektedir.

Dünya yeni bir düzenin doğum sancılarını çekerken, statükonun hazırlayıcısı ve koruyucusu ABD de başta kendi içinde olmak üzere yeni bir yapılanmaya ve değişime gitmektedir. Amerikan müesses nizamının kısa vadede kimlik değiştirmesi beklenmemekle birlikte taktik değişimler kaçınılmaz olmaktadır. Tillerson'ın dediği gibi "Savaş sadece muharebe meydanında kazanılmaz, şimdi savaşı muharebe meydanı dışında kazanma zamanı"dır. ABD tercihini yeni yönelimlerine uygun bir karakter olan Trump'tan yana yapmıştır. Trump'ın politikaları tam anlamıyla öngörülemez olmakla birlikte bu durum ABD'ye önemli bir manevra alanı ve esneklik kazandırmaktadır.

Dış politikaya ilişkin -İsrail hariç- bütün konularda gri alanların bırakılması başkanın fikirleri ile değil Amerikan devlet aklının telkinleriyle olmuştur. ABD yeni dönemde dünya çapındaki neredeyse bütün ikili ve çok taraflı ilişkilerini sorgulamış ve tartışmaya açmıştır. Mesela; NATO bağlamında Trump'ın yaptığı söylemler Avrupa Birliği ülkelerini güvenlik ikilemine sokmuş ve bir kez daha -Avrupa ordusu da dâhil- kendi güvenliklerini sağlama arayışına girmelerine sebep olmuştur. ABD böyle yapmakla Avrupa'yı kendine mecbur bırakmak istemektedir. Trump'ın NATO hakkındaki söylemlerinin ABD'nin Avrupa'ya

askeri yığınak yaptığı bir döneme rast gelmesi, ABD'nin yeni düzen arayışlarının tezahürleridir.

Avrupa güvenlik için NATO'ya muhtaç olduğu gibi, ABD de Rusya'yı dengelemek için Avrupa'ya muhtaçtır. İngiltere'nin AB'den ayrıldığı bir dönemde savunma ihtiyacı daha büyük bir sorun haline alacak ve bu da Türkiye'nin Avrupa güvenliği için önemini arttıracak, elini güçlendirecektir. Trump'ın "Putin ve Merkel'e güvenerek yola çıkacağım" sözleri Avrupa'da dengeyi sağlayarak bir anlamda sırtını sağlama alma ihtiyacıdır.

Dünya genelinde insani değerlerin aşındığı, istikrar ve güvenliğin öncelik haline aldığı görülmektedir. Birçok ülke hızlı ve etkin kararlar alabilmek ve uygulayabilmek ihtiyacını hissetmektedir. Trump'la birlikte yeni yönetimin de arzuladığı şey örgütler yerine istikrarlı devletler ve güçlü liderler ile ittifak etmektir. Amerikan yönetimi bu politikasıyla değişimi başlatan değil, değişime kendi çıkarlarına göre yön veren olmak istemektedir. Zira Filistin, Bosna, Myanmar, Suriye ve Irak gibi bölgelerde yıllarca süren savaşlar ve yapılan zulümlere çözüm bulmakta cari sistemin aciz kalması değişimi kaçınılmaz kılmıştır. Bu yeni sürecin kârlı çıkarını ortak değerler etrafında bir araya gelmeyi başarabilen, kısa vadeli küçük kazanımlar yerine uzun vadeli büyük hedeflere odaklanabilen ülkeler olacaktır. Bundan sonra tek bir ülkenin "hegemonik istikrar" sağlayıp küresel siyasete yön vermesi mümkün gözükmemektedir.

Özdeyişle, Trump döneminde yeni yönetimin dış politikada hükümet-dışı unsurlardan ziyade hükümet ve devletlerle işbirliği yapma istemesi, Türkiye ile ilişkilerinde ikilem yaşanmasına neden olacaktır. Zira Trump ve ekibi Suriye'de PYD ile ittifakını sürdürmekten yana olduğunu ifade etmiştir. Bu şartlarda ABD'nin Türkiye ile ilişkilerini nasıl düzelteceği belirsizliğini korumaktadır.